

Geopolitika střední Evropy

Mgr. Martin Jirušek, Ph.D.

Střední Evropa?

- Má hranice?
- Definici?
- Historii?
- Vliv na současnou politiku?
- Je obecně uznávaným konceptem?
- Je střední Evropa identitární koncept?
- Je výsledkem „bottom-up“ nebo „top-down“ procesu?

Co definuje střední Evropu?

- Geografie?
- Historie?
- Politický systém?
- Členství v multilaterálních organizacích?
- Kultura?
- Etnicita?
- Náboženství?
- Ekonomika?
  - opožděná transformace
- Socio-politické procesy?
  - Pozdější nation-building
  - „Zmražená“ občanská společnost v období totality
- Externí hrozba?
  - region mezi velkými hráči
- Silové koncepty z minulosti?
  - mocenské bloky, multinárodní impéria

All the national borders in existence in 20th century Europe

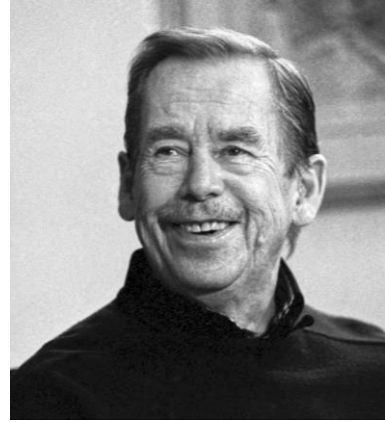
Main european regions

- following actual state borders
- following cultural proximities

Map based on documents of the institute Ständigen Ausschuss für geographische Namen (StAGN)

Co definuje střední Evropu?

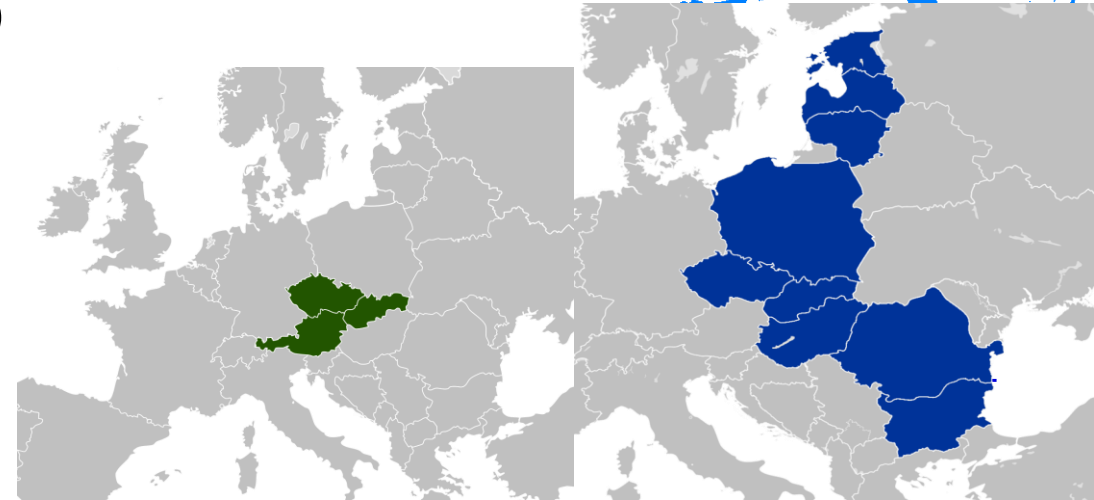
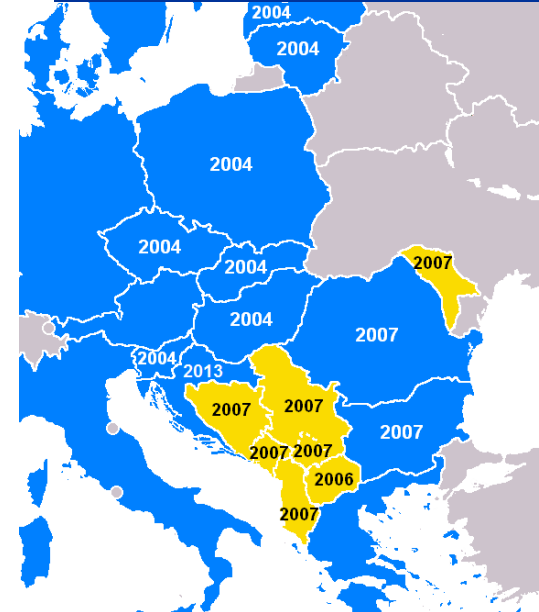
- „Specifičnost“ – region nepatřící ani na východ, ani na západ?
- Není střední Evropa umělý model?
  - Na přelomu 80s/90s jako pokus uniknout „východu“ jako symbolu zpátečnictví a autoritářství
  - Termín používaný disentem
  - „Západ“ jako symbol pokroku a demokracie
- Různé koncepty pojednávající spíše o „duši“ regionu
  - střední Evropa unesena východem, ale patřící na západ (M. Kundera)
- Prolínání geografie a (politických) dějin – oblast mezi Ruskem a Německem (O. Halecki)
  - západní, středo západní, středovýchodní, východní,...
- Střední Evropa – státy schopné přebírat ideje Západu, nemají však odpovídající politické a sociální prostředí (J. Rupnik)

Integrační projekty po CW

- Podpora obchodu
- Kulturní spolupráce
- Zbavení se dědictví totalit
- Demontrace schopnosti spolupracovat

Integrační projekty po CW

- Kvadragonála (spolupráce po pádu železné opony) – ITA, YUG, AUT, HU
  - Pentagonála (+ CS)
  - Hexagonála (+PL)
  - Středoevropská iniciativa
- CEFTA
  - Dohoda o volném obchodu
  - De facto nestálá – „migrace“ členů do EU
- Visegradská skupina
- Bukurešťská 9 (2015) – reakce na RUS agresi (Krym)
- Slavkovský formát (2015) – obavy PL

Visegrádská skupina

- Rozpad sovětského bloku, fragmentace (SSSR, Jugoslávie)
- Obavy o stabilitu Evropy a (z) Ruska
- Nejistota z (role) Německa
- Společný cíl připojit se k Západu (NATO, ES/EU)
- Ukázat Západu schopnost spolupracovat a rozptýlit obavy z rozpadu (CZ/SK)
  - Havel, Dientsbier – podporovatelé myšlenky stř. Evropy v disentu
  - Individualismus v zahr. pol. s odchodem 1. generace

Visegrádská skupina

- Vznik 2/1991
  - Připomínka setkání - Jan Lucemburský, Karel I. z Anjou, Kazimír III. Veliký (1335)
- Cílem společná kulturní a zahr. spolupráce
  - plné obnovení nezávislosti a demokracie
  - zbavit se pozůstatků totalitní minulosti
  - vybudovat parlamentní demokracii, právní stát s respektem k lidským právům
  - vytvoření tržních ekonomik
  - zapojení do západních/evropských politických, ekonomických a bezpečnostních institucí

Je úterlem nás všech, abychom
tuto naši práci proměnili ve skutečnost.
K tomu je podle našeho názoru
třeba:

1) Uchovat našemu západu
~~jiho~~ charakter, který mu dal
jeho velcí lidé; ~~totiz~~ boj za
— mimo jiné i na číselném —
~~základě~~ politický schizma
na hranicích

úspěšný boj za lidská práva
v nejširším slova smyslu. ~~tohoto~~

~~2) Svého vlastní charakteru
našeho západu vyjádřit~~

2) Koordinovat a touto
duševní své ústí nejen o
demokratický předěl v našich
zemích, ale i naš návrat do
Evropy jako předelkého společného
úspěšného a nezávislého a
demokratického a nezávislého státu.

3) Trvat na ~~tom~~ tom, aby
byla levý ~~coeficient~~ ~~stráž~~
~~úspěšná~~ ~~tečka~~ za druhou
světovou válkou a ~~že~~ všemi jejími
neblahými následky. Samozřejmě
soudití takové věci musí být
konečné stvrzení souvazně
evropské hranice, které nemají
už nikdy žádné problémy, a
které ~~by~~ ~~zároveň~~ ~~byly~~ ~~státy~~
~~evropské~~ ~~rolí~~ a jejich
menší

Střední Evropa po konci studené války

- NATO jako hlavní společný cíl
  - „ne“ středoevropské vojenské integraci
  - obava z neukotvenosti, „ne“ neutralitě
- Obavy z rozpadu a války na Balkáně
- Vytvoření ideje regionu jako samostatného konceptu
  - Bez obecné definice regionu (!)
- 1993 V3 -> V4: Rozpad ČSFR
- Začal se překrývat s V4
- 1993 – 1998: oslabení spolupráce (V. Mečiar, V. Klaus)
  - odlišné představy v CZ, SK
  - pocit výjimečnosti (CZ)
  - role mostu mezi V a Z, eroze demokracie (SK)
  - chybějící společná identita a cíle do budoucna

Střední Evropa po konci studené války

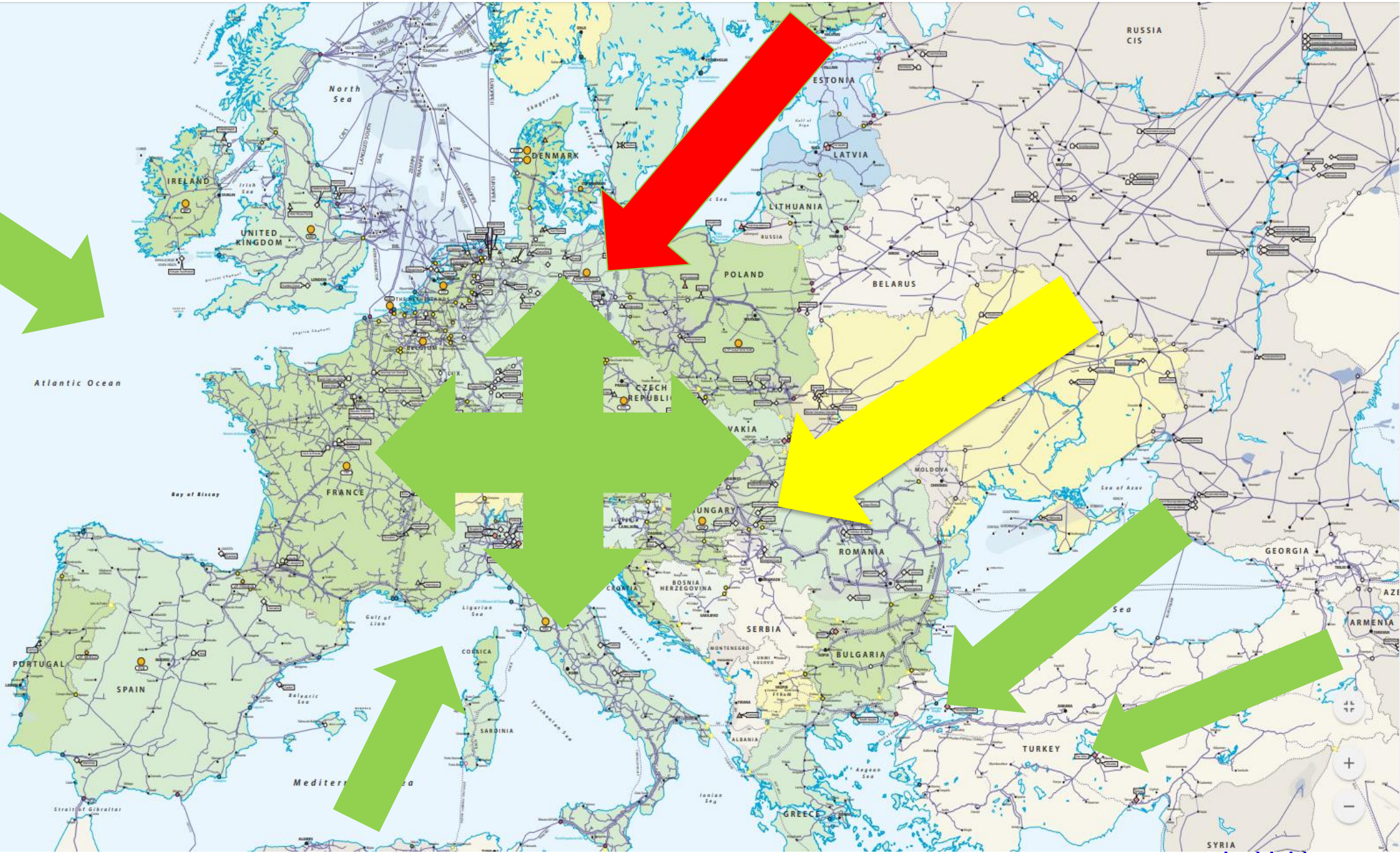
- Velké integrační projekty převzaly jednotící roli po 1994
  - NATO
  - EU
- Eroze V4 jako reprezentanta střední Evropy
  - oddělení atlantistů a europeanistů na CZ politické scéně
  - odchod první porevolučních generace politiků
- Polsko jako přirozená regionální mocnost, ale bez snahy projektovat ambice do bilaterálních vztahů
  - silně proatlantické/protiruské
- Pomalý „návrat“ Slovenska po 1998
- Vyprázdňení ostatních integračních uskupení po vstupu do EU/NATO

Střední Evropa v 21. století

- Visegrád se nemá rozšiřovat a institucionalizovat
- Primát EU, NATO v ekonomické a bezpečnostní kooperaci
- Klíčová role politiky Východního partnerství EZ – působení za hranicemi EU
- Stř. Evropa spíše jako koncept „dovnitř“
  - hlasovací koalice v EU vesměs mimo V4
  - relevance V4?
- Stř. Evropa stále jako křižovatka i tranzitní země pro energetické komodity
  - zásobovací krize (2006, 2009, ...)
  - energetika jako součást geopolitického (sebe)vnímání střední Evropy – SK v 90s
  - energetika měla být vlajkovou lodí spolupráce V4 po 2004 – nepotvrdilo se

Střední Evropa v 21. století

- Energetika jako důležitá součást
- Změna tranzitních směrů
- Různé postoje k energetickému zásobování a tokům ve V4
  - NS II: PL vs. SVK & CZ
  - Rozdíl a následně sblížení pre-2022 vs. post-2022
- Různé postoje k RUS invazi na vládní úrovni
  - Zejm. PL, CZ vs. HU
  - Ukončení CZ-SK mezivládních konzultací (3/2024)

- Různé postoje k evropské integraci, vícerychlostní Evropa?

Střední Evropa v 21. století

Střední Evropa v 21. století

- Iniciativa Trojmoří
- Polskem vedená iniciativa
  - silná vazba na USA
  - Trumpova administrativa
  - v čase rozkolu mezi EU a Polskem (Rule of Law Principle)
  - obavy EU z „alternativní integrace“ pod vedením Polska
  - oslabení po odchodu Trumpa
  - nekoherence členů
  - přespříliš ambiciózní projekty

